

¡BOMBA!

Curiosidad, en esencia,
es cualidad humana;
siempre será cosa sana
que haya mujeres en ciencia

K'uintsil

Edición de fin de semana, del viernes 11 al domingo 13 de febrero de 2022

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 7 · NÚMERO 1671 · www.lajornadamaya.mx

CHAK JUUB

K'A'ANAN TI'AL U KUXTAL
ÚUCHBEN KAAJO'OB YÉETEL LE
YANO'OB BEJLA'A'

Tu lu'umil Méxicoe', suukchaj u
K'a'abéetkunsa'al juub tumen úuchben kaajo'ob.
Chak juube', ku yila'al ti' xotob, ts'ipi'it k'ab,
nu'ukul paax, ichil uláak' ba'alo'ob.

Chak juube' xiiw ku jaantik, ku kajtal ichil ja'
yaan tak 50 meetros u taamil wa tak tu'ux ku
jéets'el saam. Ku yila'al tu xamanil lu'ume', Cayos
de Florida, Bahamas yéetel Bermudas; Noojole':
u jáal ja'ilo'ob tu xamanil Brasil. Tu lu'umil
Méxicoe', ku yila'al tu Petenil Yucatán, beyxan
arrecifes de Alacranes, Banco Chinchorro,

Cozumel, Mujeres, Contoy yéetel Kaanpech.

U sóol paache' ku k'uchul u p'is tak 30 cms,
yéetel kéen nojochajake' ku aaltal tak 3 kiilos.
Yéetel kéen e'elnak u x ch'uupulile' ku ts'áak kex
300 mijil u p'éel je', ba'ale' ti' le beyka'ajo' chéen u
1% ku béeytal u xuultal.

Le ba'alche'a', k'a'anan ti'al aj chuk kayo'ob,
ba'ale' beyxan ti'al kuxtal ku yantal ich ja', tumen
u yo'och kayo'ob, áako'ob, me'ex kayo'ob, ichil
uláak'o'ob. U kuxtale' ku p'aatal sajbe'entsil tumen
k'áak'náabe' táan u bin u k'askúunta'al.

DALILA ALDANA ARANDA
OOHEL CHRISTIAN GRENIER

ESPECIAL: FAUNA NUESTRA | P. 45 TAK 47